

УДК 37.07.005

Чижевський Б.Г.,

провідний науковий співробітник

відділу економіки та управління загальною середньою освітою,

заслужений працівник освіти України, кандидат педагогічних наук,

Інститут педагогіки НАПН України

chyzhevskyi.bg@gmail.com

ЗАКОН – ФУНДАМЕНТ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Успішним стійкий, стабільний розвиток закладів загальної середньої освіти можливий у тому випадку коли його фундаментом є Закон, – який включає поєднання широкого спектру духовних (натуральних), природних та юридичних законів. Саме їх знання, розуміння, усвідомлення та застосування дають змогу розглядати розвиток закладів загальної середньої освіти як еволюційний процес перетворень, модернізацій, реформувань, удосконалень, змін результатом яких є широкоаспектне та повсюдне забезпечення вільного доступу дітей та учнів до реалізації Конституційного права на наукову, якісну, зрозумілу, ґрунтовну, всеохоплюючу та збалансовану освіту, ґрунтовні знання, широкий кругозір, стійкі переконання, гармонійну досконалість.*

***Ключові слова:** закон, розвиток, заклад загальної середньої освіти.*

Постановка проблеми: Жорстокі реалії війни та природовідповідні тенденції інтеграції сфери освіти України до Європейського освітнього простору спонукають постійно звіряти свої рішення та дії із особливостями, специфікою, закономірностями та діапазоном розвитку творчої обдарованої особистості, самодостатньої спільноти, громадянського суспільства, демократичної держави та інноваційної економіки знань. Об'єднуючою, цементуючою субстанцією у визначені пріоритетних напрямів розвитку сучасної української школи, нової української школи, української школи

майбутнього є закон, тобто, – об'єктивний, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їх внутрішньої природи, сутності; закономірність.

Кожне нове покоління прагне освоїти закони, закономірності, принципи життєдіяльності, життєтворчості з метою забезпечення Миру, духовності, культури, гармонії, права, волі, свободи, обов'язку та панування добра і щастя. У цьому полягає основне покликання закладів загальної середньої освіти, у тому числі Нової української школи, як невід'ємної частини сфери освіти України. Саме на школу та сім'ю покладається місія допомогти підростаючому поколінню визначити сутність та смисл буття, підвалини духовно-моральних та матеріальних цінностей, субординації наших інтересів та сформуванню своїх власних поглядів, переконання, пріоритети та цінності. Вирішення зазначеного надскладного завдання можливе лише в площині знання, розуміння, усвідомлення, виконання та дотримання духовних (натуральних), природних та юридичних законів розвитку творчо обдарованої особистості, самодостатньої спільноти, громадянського суспільства, демократичної держави та інноваційної економіки знань.

Виклад основного матеріалу. Процеси, явища та події, які відбуваються сьогодні як у сфері освіти, так і у галузі повної загальної середньої освіти сучасної України, нікого не залишають байдужими – дітей, учнів, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, батьків, державних службовців, політиків, законодавців, представників громадських та профспілкових організацій, працівників приватного сектору тому, що йдеться про перспективи забезпечення стабільного, стійкого, узгодженого розвитку обдарованої особистості, самодостатньої спільноти/об'єднання, громадянського суспільства, демократичної держави та конкурентоздатних підприємств, наукових установ, інноваційної економіки знань четвертого промислового укладу та цифрових технологій.

Саме заклади загальної середньої освіти є стратегічними та визначальними центрами та осередками у забезпеченні еволюційного

прогресивного розвитку, адже їхня всеохоплююча та широкомасштабна робота впливає на якість підготовки майбутніх фахівців і спеціалістів, демократичні державотворчі процеси, суспільно-політичні зміни, технологічні прориви, загальнонаціональну та економічну безпеку, утвердження та захист Миру.

Обраний Україною шлях на європейську інтеграцію, динаміка соціально-економічних і політичних змін в усіх сферах життєдіяльності та життєтворчості українського суспільства обумовлюють нові вимоги до якості і конкурентоздатності закладів загальної освіти, тобто до української сучасної школи, нової української школи, української школи майбутнього.

Стабільний, стійкий розвиток як сфери освіти в цілому, так і закладів загальної середньої освіти зокрема забезпечується збалансованим дотриманням та використанням базових законів: духовних (натуральних), природних та юридичних. Знання, розуміння, усвідомлення та застосування законів духовних (натуральних) та природних забезпечують стабільний, стійкий, гармонійний розвиток індивідуальності учасників освітнього процесу, громадянського суспільства, демократичної держави та економіки знань. За їхнє незнання, нехтування природа нам нещадно мстить. Тому їх вивчення та дотримання є першочерговим завданням творчообдарованої особистості.

У сучасній науці законом (природи, суспільства, мислення) прийнято називати об'єктивний внутрішній, істотний, необхідний, відносно стійкий зв'язок і взаємозалежність явищ (відносин) об'єктивної дійсності, які визначають їхній необхідний розвиток, а відображення цього зв'язку в теорії – науковим законом. Категорія «закон» відображає в своєму змісті той незалежний від нашої свідомості факт, що предмети і явища навколишнього світу функціонують і розвиваються згідно з притаманними їм істотними, необхідними, повторювальними, стійкими відношеннями (зв'язками). Найважливіші риси закону – необхідність, всезагальність, повторюваність та інваріативність. Однак закони не містять безпосередніх вказівок і рекомендацій, як діяти в конкретних ситуаціях, а є теоретичною базою для розробки і обґрунтування способів дій і поведінки людини на рівні засадничих

принципів, норм, правил, вимог. Люди покликані пізнавати і використовувати закони у своїй практичній діяльності.

Духовні (натуральні) закони включають в собі сукупність законів, статутів, постанов, заповідей, а також правильне розуміння навколишнього світу, закономірностей буття, життєдіяльності та життєтворчості. Наш час вимагає бережливого ставлення до Слова, необхідність постійного вивчення та розуміння законів буття, пошук, пізнання та осмислення Істини, а також доведення істинності та правомірності духовно-моральних основ життя людини. Духовні (натуральні) закони об'єднують у собі і теорію, і науку, і саме життя.

Визначальним ще з Біблійних часів було і є розуміння, засвоєння, усвідомлення, осмислення та використання Закону як постулату, принципу, вимоги, настанови, як єдиного цілого: «Першим було Слово, продовженням було Слово, справою було Слово Його...».

Прагнучи опанувати премудрість, неможливо її досягнути без виконання настанови «... послухаємо розумовими ушима, зрозуміємо силу і поучення святих книг... Гляди, в чім початок добрих діл – поучення святих книг». Українська нація виживала та утверджувалася в критичні періоди своєї історії, будуючи свою життєдіяльність, життєтворчість за таким правилом: «Духовність, освіченість людини в читанні, осмисленні Біблії, Святого Євангелія, Закону Божого». Українці завжди звіряли свої думки, помисли, слова, справи і дії із своїм серцем. Серце це – початок і коріння всіх наших дій і справ. Серцем ми віримо чи не віримо; серцем любимо чи ненавидимо; серцем упокорюємося або гордимся; серцем терпимо або нарікаємо; серцем вибачаємо або лютуємо; серцем змиряємося або ворогуємо; серцем звертаємося до Бога або відвертаємося; серцем наближаємося, приходимо до Бога або відходимо і віддаляємося; серцем благословляємо або клянемо. Тому варті уваги праці, роздуми, міркування українського Сократа - Григорія Сковороди присвячені філософії серця [18]. Актуальною і життєвоважливою є думка Сухомлинського В.О. про те, що «... щоб стати справжнім педагогом,

вихователем дітей, треба віддати їм своє серце, пройти школи сердечності, тобто пізнати серцем все, чим живе, про що думає вихованець» [20].

Успіху досягає та особистість, той політик, науковець, освітянин, громадянин, той учень який звіряє своє життя, власні знахідки, пізнання, напрацювання із Законом Божим, здобуваючи Мир в думках, помислах, серці і душі. Тобто пріоритетом усієї, у тому числі і освітянської діяльності має бути право та можливість заслужити праведне життя у світі матеріальному і в світі духовному, в гармонійному поєднанні двох начал - божественного і людського, тобто Життя Земного і Життя Вічного, що наповнені істинною любов'ю і силою, які беззастережно приносять християнам плоди Миру, любові, блаженства, любові, гармонії, краси, милосердя, радості, щастя і добра.

Потребує осмислення твердження про те, що закони, які керують поведінкою людей, мають свою внутрішню ієрархію і поділяються на закони Божественні, цивільні і громадської думки (доброго імені). Ідея вищого закону, яким має керуватися керівник, державний службовець політик, законодавець і кожна особистість не є новою. У XVIII сторіччі вона прозвучала в концепції Божого або права Розуму і Природи.

Закони ж природи розглядаються як філософська категорія, що відображає істотне, загальне, необхідне, стійке, повторювальне для даної галузі відношення до явищ об'єктивної дійсності. Законам внутрішньо підлягають і притаманні певні предмети та явища, що виступають як ключові принципи їхньої організації та функціонування.

Розрізняють також наукові закони – закони розвитку суспільства, мислення, економіки, педагогіки, психології, моралі, виховання і, нарешті, – суто юридичні закони. Науковий закон розглядається як вербальне та/або математичне вираження, що має докази, яке описує співвідношення, зв'язки, закономірності між різними науковими поняттями, встановленими шляхом індукції або дедукції, і визнане на даному етапі науковим співтовариством таким, що узгоджується.

Доцільно врахувати, зокрема, також те, що наука пізнає закони реальної дійсності, яку вона вивчає, і характеризується визначальною мірою цими законами. Без законів і закономірностей наук не існує взагалі.

Чимало педагогічних законів, закономірностей та принципів виявили та обґрунтували Гончаренко С.У., Демков М.І., Макаренко А.С., Песталоцці Й.Г., Савченко О.Я., Сухомлинський В.О., Ушинський К.Д., Ярмаченко М.Д. та інші.

Знання приміром педагогічних законів і закономірностей, як наголошує Гончаренко С.У. [18], допомагає педагогу знайти відповіді на ключові питання освітньої практики: в ім'я чого і для чого навчати дітей (цілі і цінності освіти)? Кого навчати? Коли починати системне навчання? Чому вчити (зміст освіти)? Як вчити (методи, прийоми, технології)? Як створити умови для повноцінної і ефективної освіти?

Тобто, йдеться про пізнання й застосування педагогічних законів. Українські науковці вважають, що основним законом навчання і виховання як соціального явища, на який спирається і з якого виходить педагогічна наука, є закон обов'язкового привласнення молодим поколінням соціального досвіду старших поколінь як необхідної умови входження в громадянське життя, здійснення наступності між поколіннями, життєзабезпечення суспільства, окремого індивіду та розвитку сутнісних сил кожної особистості. З цим основним законом органічно пов'язаний закон обов'язкової відповідальності змісту, форми, методів освіти, навчання і виховання вимогам розвитку виробничих сил суспільства, його духовної, соціальної і культурної сфер.

Наприклад, Сухомлинський В.О. [20] обґрунтував власну концепцію виховання як розвиток творчих сил кожної особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, ідеалів, інтересів і цілей, що спрямовані, зрештою, на творчу працю. Василь Олександрович у цілісному вигляді формулює загальногуманістичні педагогічні ідеї довіри і поваги до дитячої особистості: погляд на навчальну діяльність як на насичений творчими відкриттями процес пізнання і самопізнання; обмеження сфери впливу колективу на особистість; виховання без покарань; підвищення ролі Слова і

особистості вчителя у виховному процесі. Він приділяв особливу увагу ідеям самоцінності кожної особистості, вільному розвитку дитини, включенню соціального середовища в сферу педагогічних впливів, природному вихованню. Сухомлинський звертається до етнопедагогіки, обстоює народні імперативи та цінності, вводить їх в усі ланки педагогічного процесу.

Педагогічні закони, закономірності, провідні педагогічні ідеї знаходять свій вихід у педагогічну практику на основі формування сприятливого правового поля за допомогою законодавчого, нормативного регулювання, методичного та матеріально-технічного оснащення, а також кадрового та фінансового забезпечення.

Юридичні закони – це нормативно-правові акти вищої юридичної сили, що регулюють найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, засадничих принципів, прийнятих в особливому порядку вищим законодавчим органом, або безпосередньо народом.

На відміну від духовних (натуральних), природних законів, юридичні закони не завжди відповідають природній чистоті, мають політичну окрасу і їхня юридично-правова та професійна природовідповідність, реалістичність, узгодженість і системність залежать від політичної волі провладної парламентської більшості.

Основні завдання розвитку як сфери освіти в цілому, так і закладів загальної середньої освіти зокрема лежать в площині побудови суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової, унітарної, безпечної республіки Україна.

Як передбачено в ст. 11 Конституції України [1], «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України».

Державна політика у сфері освіти спрямована на:

реалізацію загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики у сферах праці і зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

створення умов для реалізації права громадян на якісну освіту;

забезпечення розвитку освіти та інтеграції освіти в Україні до європейського освітнього простору;

поліпшення соціального захисту педагогічних і науково-педагогічних працівників, утвердження високого статусу педагогічних працівників;

збереження та розвиток мережі державних та комунальних навчальних закладів без права їх перепрофілювання, перепідпорядкування, злиття, закриття, передачі приміщень, обладнання, техніки в оренду;

оновлення навчально-матеріальної бази навчальних закладів та інформатизацію сфери освіти;

координацію зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та сім'ї на подальше становлення і розвиток освіти.

Відзначаючи важливість і необхідність дослідження та визначення пріоритетів, завдань, принципів освітньої політики та шляхів її запровадження в суспільстві і державі необхідно враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні умови, причини невиконання в повному обсязі законодавства, у тому числі у сфері освіти.

Право на освіту є одним із ключових прав людини. У даному контексті доцільно усвідомити, що освіта відіграє визначну роль у здобуванні і поглибленні знань, є виключно багатим культурним і науковим надбанням як окремих осіб, так і суспільства, враховуючи, що освіта має відігравати дуже важливу роль в утвердженні культури миру, взаєморозуміння і терпимості, у формуванні взаємної довіри між державою владою і народом, вважаючи, що велике розмаїття освітніх моделей в державі відбиває її культурні, соціальні, політичні, філософські, релігійні та економічні особливості і є виключним

надбанням, що варте глибокої поваги. Прагнення особистості до здобуття якісної освіти як правило прямо пропорційно залежить від соціально-економічної захищеності, фінансової забезпеченості, достатку особистості, сім'ї, родини.

Забезпечення виконання законодавства у сфері освіти передбачається на конституційному рівні. Статтею 53 Конституції України закріплено наступну правову норму [1]: «Повна загальна середня освіта є обов'язковою».

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій і пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства. Конституційні норми щодо освіти конкретизуються в законах України.

Законодавство України у сфері освіти базується на Конституції України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року), складається із законів України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року № 2145 – VIII), «Про повну загальну середню освіту» (від 16 січня 2020 року № 463 – IX), «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (від 13 січня 2005 року № 2342 – IV), «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту «Фінська підтримка реформи української школи» (від 3 липня 2018 року № 2485-VIII), «Про дошкільну освіту» (від 11 липня 2001 року № 2628 – III), «Про позашкільну освіту» (від 22 червня 2000 року № 1841-III), «Про охорону дитинства» (від 26 квітня 2001 року № 2402 –

III), «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про фахову передвищу освіту» (від 6 червня 2019 року № 2745 – VIII), «Про вищу освіту» (від 1 липня 2014 року № 1556 – VII), «Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні» між Україною та Міжнародним банком реконструкції і розвитку від 5 вересня 2005 року (від 21 грудня 2005 року № 3255 – IV).

Проблеми розвитку освіти унормовуються також такими законами України, які регулюють суспільно-правові відносини в соціально-економічному житті: Бюджетним кодексом України, Земельним кодексом України, Сімейним кодексом України, «Про місцеве самоврядування», «Про плату за землю», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів», «Про електроенергетику», «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» та іншими актами законодавства. Проблеми освіти внормовані у більше ніж чотирьохстах законах України.

Проблеми розвитку освіти України розглядалися Верховною Радою України як під час прийняття відповідних законів, так і під час проведення Днів Уряду «Про стан, напрями реформування і фінансування освіти в Україні» (2001 р.), «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні» (2003 р.), на парламентських слуханнях «Про виконання законодавства щодо розвитку загальної середньої освіти в Україні» (2002 р.), «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні» (2004 р.), «Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання» (2010 р.), «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні», «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» (2018), «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки» (2019), а також унормовані постановами Верховної Ради України «Про стан фінансування освіти в Україні» (1995 р.), «Про грубі порушення Урядом законодавства в галузі освіти» (1996 р.).

За результатами Слухань у Парламенті та Слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки та освіти були прийняті закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» (№ 1158-IV від 11 вересня 2003 року), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти)» (№ 2229-IV від 14 грудня 2004 року), «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» (№ 1994-IV від 9 вересня 2004 року), «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення управління професійно-технічною освітою» (№ 5498-VI від 20 листопада 2012 року).

Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі освіти, навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян.

Законодавство у сфері освіти визначає правові, соціально-економічні, організаційні, освітні, виховні та фінансові засади функціонування і розвитку системи освіти, яка сприяє вільному розвитку людської особистості, забезпечує розвиток, виховання і навчання дітей, учнів, молоді, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні. Законодавство спрямоване на врегулювання суспільних відносин у галузі професійної підготовки громадян України, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках і фахівцях.

Законодавство України у сфері освіти обов'язкове для застосування на території України незалежно від форми власності (державна, комунальна, приватна) та підпорядкування навчальних закладів і установ.

Україна визначає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства.

Якісною, ефективною, продуктивною та перспективною роботою закладів загальної середньої освіти держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Законодавчо визначено, що діяльність, у тому числі, закладів загальної середньої освіти базується на основі таких засадничих принципах: людиноцентризм; верховенство права; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна доброчесність; академічна свобода; фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або

психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; невторчання політичних партій в освітній процес; невторчання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом); різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Під час організації та реалізації управління та керівництва визначальними є принципи: державно-громадського управління; державно-громадського партнерства; державно-приватного партнерства.

У даному випадку враховується те, що Законом України «Про повну загальну середню освіту» [3] визначено, що повна загальна середня освіта – це систематизована та передбачена відповідними державними стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на рівнях початкової, базової середньої та профільної середньої освіти.

Як передбачено статтею 12 Закону України «Про освіту» [2] метою повної загальної середньої освіти всіх рівнів (початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта) є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

вільне володіння державною мовою;
здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
математична компетентність;
компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
інноваційність;
екологічна компетентність;
інформаційно-комунікаційна компетентність;
навчання впродовж життя;
громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
культурна компетентність;
підприємливість та фінансова грамотність;
інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Перспективи подальших досліджень. Подальші перспективи дослідження вбачаємо в постійному осмисленні, науковому супроводженні та забезпеченні стабільного, стійкого розвитку закладів загальної середньої освіти на основі знання, розуміння, усвідомлення, дотримання та виконання духовних (натуральних), природних, юридичних законів, закономірностей, принципів. У центрі цього всеохоплюючого та багатогранного процесу є обдарована особистість Учня та Учителя у широкому розумінні цих понять.

Нові виклики полягають у тому, що сучасна українська школа, нова українська школа, українська школа майбутнього мають розвиватися у трьох взаємодоповнюючих секторах: освіта в Україні, освіта для України, освіта про

Україну живильною серцевиною яких є обдарована, творча особистість дитини, учня, наукового, науково-педагогічного, педагогічного працівника, керівника школи, державного службовця, методиста з науковим мисленням.

Список використаних джерел

1. Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року).
2. Закон України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16 січня 2020 року № 463-IX).
4. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (від 13 січня 2005 року № 2342-IV).
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту «Фінська підтримка реформи української школи» (від 3 липня 2018 року № 2485-VIII).
6. Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11 липня 2001 року № 2628-III).
7. Закон України «Про позашкільну освіту» (від 22 червня 2000 року № 1841-III).
8. Закон України «Про охорону дитинства» (від 26 квітня 2001 року № 2402-III).
9. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР).
10. Закон України «Про фахову передвищу освіту» (від 6 червня 2019 року № 2745-VIII).
11. Закон України «Про вищу освіту» (від 1 липня 2014 року № 1556-VII).
12. Закон України «Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні» між Україною та Міжнародним банком реконструкції і розвитку від 5 вересня 2005 року (від 21 грудня 2005 року № 3255-IV).

13. «Конвенція про права дитини» (прийнята Генеральною асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, для України чинна з 27 вересня 1991 року).
14. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (від 17 квітня 2002 року № 347/2002).
15. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (від 25 червня 2013 року № 344/2013).
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття)» (від 3 листопада 1993 року № 896).
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (від 14 грудня 2016 року № 988-р).
18. Гончаренко С.У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.
19. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах. – Київ: Наукова думка, Т. 1. 1973 – 530 с.; Т. 2. 1973 – 573 с.
20. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1976 – 654 с.; Т. 2. Київ: Радянська школа, 1976 – 650 с.; Т. 3. Київ: Радянська школа, 1977 – 670 с.; Т. 4. Київ: Радянська школа, 1977 – 640 с.; Т. 5. Київ: Радянська школа, 1977 – 639 с.